

عنوان :

نقش تعدد فرزندان در تعالی خانواده

محبوبه سراوانی^۱

^۱ طلب سطح ۱، حوزه علمیه الزهرا گنبد کاووس.

چکیده

انسان موجودی اجتماعی است و میل به تشکیل خانواده و داشتن همسر و فرزند در او یک میل فطرتی است و باوجود فراز و نشیب های مختلفی که در زندگی با آن روبرو می شود اما همچنان میل به داشتن همدم و فرزند در او تمایلی قوی است.

خانواده امن ترین و اصلی ترین نهادی است که هر فردی می تواند داشته باشد و در سعادت و شقاوت او بسیار تاثیرگذار است بنابراین توجه به تعالی آن امری حائز اهمیت است. امیرالمومنین می فرمایند، انسان دشمن چیزی است که نسبت به آن جهل دارد. حال اگر انسان بداند یکی از راه های تعالی خانواده، تعدد فرزندان می باشد، دیگر در برابر فرزندآوری و تعدد آن مقاومت نکرده و خود را از نعمات آن بهرمنند می گرداند. این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی و با مراجعه به منابع کتابخانه ای با هدف معرفی نقش تعدد فرزندان در تعالی خانواده، انجام شده است و در پایان با اشاره به آثار خانوادگی و اجتماعی تعدد فرزندان به این نتیجه رسیده است که امر کثرت فرزند میتواند موجب تعالی خانواده گردد لذا در این مجمل به برخی از آثار خانوادگی تعدد فرزند از جمله: "افزایش جایگاه و اقتدار والدین، کاهش شکاف نسلی، عامل امنیت و استحکام خانواده، سلامت و شادکامی والدین، سرمایه معنوی والدین، رشد شخصیت والدین و تنوع خانواده و گسترش ارتباطات" و برخی از آثار اجتماعی آن مانند "افزایش قانونمندی افراد در جامعه، افزایش حس ایثار و مسئولیت پذیری در جامعه، افزایش روحیه نشاط در جامعه و استحکام نظام اجتماعی" اشاره شده است.

کلمات کلیدی: تعالی، تعدد فرزندان، خانواده، فرزندآوری

مقدمه

بیان مسئله

انسان موجودی اجتماعی است و میل به تشکیل و بودن در خانواده، برای او میلی فطرتی محسوب میشود. خانواده به عنوان کوچکترین نهاد جامعه بشری کانون بسیار مقدسی است که مایه بقای نسل بشر است و بستری است که انسان در آن به کمال می‌رسد این نهاد یکی از مهمترین نهادهای جامعه است که در شکل دهی شخصیت انسان اثر بسزایی دارد. به این سبب، خانواده به عنوان اصلی‌ترین واحد اجتماعی، در سلامت سایر بخش‌ها و وضعیت کلی آن جامعه اثرگذار است. به عبارتی دیگر جامعه در صورتی سالم خواهد بود که از خانواده‌های سالم برخوردار باشد. اهمیت خانواده و سلامت آن تا به آنجا مهم است که بسیاری از اندیشمندان و محققان را بر آن داشته که در حوزه‌های گوناگون و با رویکردهای مختلف به تحقیق و بررسی پیرامون این موضوع بپردازند.

خانواده کهن‌ترین نهاد اجتماعی است که کارکردهای مهم بسیاری را برای جامعه انسانی در بر دارد. یکی از مهم‌ترین کارهای ویژه این نهاد دیرپا، بازتولید نسل انسانی است که در قالب الگوی کنش باروری ظهور می‌کند. بدیهی است که هر گونه دگرگونی در این نهاد می‌تواند بر این کارکرد مهم نیز اثر بگذارد و آن را دگرگون سازد. از این رو بحث درباره فرزندآوری و تغییر و تحولات آن، الزاماً باید در بستر خانواده انجام شود. تأکید بر خانواده و تحولات آن بدین جهت است که خانواده علاوه بر ارتباط و تعاملی که با دیگر نهادها و سازمان‌های اجتماعی جامعه دارد، اصلی‌ترین نهادی است که در آن تصمیم برای اقدام به فرزندآوری شکل گرفته و فرزندآوری در آن، صورتی عملی و عینی به خود می‌گیرد. از سوی دیگر، تصمیم به تعدد فرزندآوری نیز خود در معرض عوامل گوناگون برون خانوادگی و درون خانوادگی است.

خداوند در قرآن کریم ازدواج و تشکیل خانواده را مایه آرامش و مودت و رحمت بین زن و مرد بیان کرده^۱ و آن را بادوام‌ترین لباس زندگی انسان معرفی میکند^۲. همچنین در جایی دیگر از ذیاد نسل را از مهم‌ترین اهداف ازدواج و تشکیل خانواده برمی‌شمارد^۳. کیفیت بخشی به کانون خانواده

^۱ روم: ۲۱

^۲ بقره: ۱۸۷

^۳ شوری: ۱۱

و رسیدن به هدف اصلی خلقت که برطبق بیان وحی چیزی جز عبادت پروردگار نیست^۱ یک گام اصلی در نگاه معنوی به خانواده است لذا مسئله تعالی خانواده موضوعیت می یابد.

مقصود از تحکیم و تعالی خانواده، فراگیری اصل اعتدال میان همگان، حاکمیت اخلاق و حفظ حقوق زوجین و فرزندان است. تعالی خانواده به معنای پرداختن به جنبه‌های حقیقی انسان و ایجاد زمینه رشد و تعالی برای هر یک از اعضای اوست و شاخص مهم در خانواده متعالی، همراهی و همدلی و هم‌اندیشی اعضای آن است. در تعالی خانواده عوامل بسیاری دخیل است از جمله عوامل فکری اعتقادی، احساسی، معنوی،...

دربین عوامل فکری و اعتقادی، نوع ایدئولوژی و باور زوجین نسبت به معاد و رزاق بودن خداوند اثر چشمگیری در تعالی خانواده دارد و در این میان بین تعدد فرزندان - بعنوان ثمره‌های اصلی یک خانواده - و تعالی، رابطه مستقیمی است که در ادامه بیشتر روشن خواهد شد.

پی بردن به ارزش و اهمیت هر چیزی مستلزم شناخت حقیقت آن می باشد؛ زیرا اگر انسان به ارزش واقعی چیزی پی نبرد برای حفظ و نگهداری آن اهتمام نمی ورزد. بدون تردید، بسیاری از پدران و مادران آن گونه که باید نقش تعدد فرزندان و تاثیر آن بر تعالی خانوادیشان را نشناخته اند لذا به تحقق آن همت نمی گمارند. امام علی - علیه السلام - در این باره می فرمایند: «مردم دشمن ندانسته های خود هستند»^۲.

ارزشمندی فرزندآوری، عنصری فرهنگی است که بالقوه نقشی مهم در تغییرات سطوح باروری و دگرگونی رشد جمعیتی یک جامعه دارد. بدیهی است که ارزشمندی فرزند آوری و فرزند داری از جمله عوامل بلافصل و دارای تأثیر مستقیم بر موضوع باروری است.

والدین در جوامعی با رویکرد داشتن فرزندان بیشتر، ارزش و اعتبار بیشتری کسب می کنند^۳.

از آنجاکه خانواده کانون آمادگی افراد برای ورود به جامعه است، تعدد فرزندان میتواند این آمادگی را بیشتر محیا نماید و آثار چشمگیری در تعالی خانواده رقم بزند.

^۱ ذاریات: ۵۶

^۲ مجلسی، بحارالانوار، ج ۷۸، ص ۱۴.

^۳ لوکاس و میر، ۱۳۸۱، ص ۹۴.

است که فرمود: «امروز سیاست جمهوری اسلامی، عبارت است از اینکه ملت ایران باید خود را قوی کند. اگر ملّتی قوی نباشد و ضعیف باشد، به او زور می گویند. اگر ملّتی قوی نباشد، باج گیران عالم از او باج می گیرند. اگر بتوانند به او اهانت می کنند. اگر بتوانند، زیر پا او را لگد می کنند. طبیعت دنیایی که با افکار مادی اداره می شود، همین است؛ هر که احساس قدرت بکند، نسبت به کسانی که در آنها احساس ضعف می کند، زورگویی خواهد کرد»^۱.

در اسلام و در متون دینی، علاوه بر تولیدمثل و زادآوری کمی جمعیت، کیفیت جمعیت نیز امری پسندیده و ممدوح شمرده شده، و نسبت به آن تأکید و ترغیب فراوان صورت گرفته است؛ زیرا فرزند شایسته، نعمتی از نعمت‌های الهی و گلی از گل‌های بهشت شمرده شده است. امام صادق (ع) می‌فرماید: «فرزند صالح، گلی از گل‌های بهشت است»^۲. همچنین در قرآن کریم فرزند مایه زینت زندگی شمرده شده است. می‌فرماید: «مال و پسران زیور زندگی دنیایند و نیکی‌های ماندگار از نظر پاداش نزد پروردگارت بهتر و از نظر امید [نیز] بهتر است»^۳. از سوی دیگر، در منابع دینی فرزندان به عنوان «یاوران و مددکاران انسان» تلقی شده‌اند^۴. همچنین در روایتی، فرزند به عنوان «یادگار و جانشین پدر و مادر»^۵؛ «استغفارگویی و اعمال نیک والدین، سبب آمرزش و نیکبختی آنان در حیات اخروی»^۶، محسوب شده است. از ظاهر برخی آیات و روایات به دست می‌آید، طلب فرزند و کثرت نسل مطلوبیت ذاتی دارد. مقصود از مطلوبیت ذاتی، مطلوبیت این امر با قطع نظر از شرایط اجتماعی و سیاسی مربوط به فرد و جامعه است؛ یعنی مطلوبیتی که الزاماً با شرایط دنیایی و مادی زندگی اجتماعی و فردی پیوند ندارد و در مقابل، ریشه در جنبه معنوی و فرامادی حیات انسان دارد. به عبارت دیگر، فزونی یافتن عدد مسلمانان صرفاً به عنوان ابزاری برای تأمین شوکت و قدرت مادی جامعه اسلامی و یا منافع دنیایی پدر و مادر مسلمان دیده نمی‌شود، بلکه

^۱ بیانات مقام معظم رهبری (حفظه الله) در حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۳/۱/۱ ش.

^۲ کلینی، محمد بن یعقوب، کافی، ج ۶، ص ۳، ح ۱۰

^۳ کهف: ۴۶، الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا هُوَ الْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمْلاً.

^۴ اسراء: ۶، ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا.

نوح ۱۲، وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا؛ عاملی، شیخ حر، وسائل الشیعه، ۱۳۷۴، ج ۲۱، ص ۳۵۶

^۵ همان، ص ۳۵۶-۳۵۷

^۶ همان، ص ۳۵۹؛ صدوق، بی تا، ج ۳، ص ۳۰۹

مطلوبیت آن ریشه در ارج و ارزشی دارد که مکتب اسلام برای یک فرد موحد و گوینده «لااله الا الله»، به عنوان هدف آفرینش او قائل است.^۱ از این رو، آنچه پیامبر اکرم (ص) به آن توصیه نمودند، تکثیر فرزندان شایسته و نیکو است. بی شک باید همزمان با تلاش برای افزایش تعداد فرزندان، و فزونی کمی جمعیت، توجه ویژه به کیفیت جمعیت و ابعاد روحی و جسمی فرزندان و نیز تربیت دینی آنان نمود. رهبر معظم انقلاب. «افزایش نسل جوان» را یکی از راه های ایجاد اقتدار دانسته و فرمود: «افزایش نسل جوان و بزرگ بودن کشور از لحاظ جمعیت، در ایجاد اقتدار خیلی تأثیر دارد.»^۲ رای تحقق این اهداف قطع به یقین تعدد فرزندان در کنار فرزندآوری میبایست اتفاق بیفتد تا همواره نسلی جوان در جامعه اسلامی وجود داشته باشد. بنابراین، یکی از پایه های اصلی قدرتمندی، تولید ثروت و پیشرفت هر خانواده و جامعه ای، جمعیت آن است. جمعیت اندک در روابط خارجی، قدرت مانور در مقابل دشمنان را کاهش خواهد داد. کشوری با جمعیت پیر و اندک، مورد طمع قدرت ها و مستکبرین خواهد بود، لذا موفقیت در سطوح ملی و بین المللی و ایستادگی جوامع در برابر ظلم و تجاوز قدرت های استکباری، وابسته به گوهر ایمان و عمل جوانان فداکار است. از این رو، هر کشوری که از جوانان غیور و پُرانرژی برخوردار است، دشمنان را از حمله نظامی باز می دارد. "قدرت یک ملت در درجه اول به نفرت آن بستگی دارد. ملل کوچک و کم جمعیت غالباً ضعیف و ناتوانند. در میدان سبقت گرفتن نظام های سیاسی و گرایشات دینی و مذهبی و از همدیگر، این فراوانی جمعیت است که نظام و گرایش مورد نظر خود را به کرسی خواهند نشاند. از این نظر باید به این امر اهتمام ورزید و از آن غفلت نکرد. درست است که کثرت جمعیت یک کشور ممکن است در پاره ای از منابع مشکلاتی از نظر تامین غذا و مسکن به وجود آور، ولی در عین حال یکی علل قدرت و عظمت آن خواهد بود. از این روست که می بینیم کشورهای نیرومند دنیا، همه کشورهای پر جمعیت هستند"^۳

نتیجه گیری

^۱ ر.ک: فولادی، ۱۳۹۰

^۲ بیانات مقام معظم رهبری (حفظه الله) در تاریخ: ۱۳/۶/۱۳۹۳.

^۳ مکارم شیرازی و سبحانی، بی تا، ص ۳۸۳.

انسان موجودی اجتماعی است که پیش از هر چیز به خانواده نیاز دارد، چنان که برای تحقق بخشیدن به فرایند رشد و تکامل خویش به ارتباط با دیگران نیازمند است. خانواده، اولین نهاد اجتماعی و کوچکترین واحد تشکیل دهنده جامعه است و شامل پدر، مادر و فرزندان میشود. خانواده ها در مسیر رشد خود برای تعالی راه های متعددی دارند. مقصود از تحکیم و تعالی خانواده، فراگیری اصل اعتدال میان همگان، حاکمیت اخلاق و حفظ حقوق زوجین و فرزندان است. تعالی خانواده به معنای پرداختن به جنبه های حقیقی انسان و ایجاد زمینه رشد و تعالی برای هر یک از اعضای اوست. از نوشتاری که گذشت به این نتیجه رسیدیم که یکی از این راه ها، تعدد فرزندان است. همانطور که بیان شد تعدد فرزندان آثار فراوانی دارد که به برخی از آثار خانوادگی و اجتماعی آن اشاره شد. مانند: افزایش جایگاه و اقتدار والدین، کاهش شکاف نسلی، عامل امنیت و استحکام خانواده، سلامت و شادکامی والدین، سرمایه معنوی والدین، رشد شخصیت والدین و تنوع خانواده و گسترش ارتباطات که در بخش آثار خانوادگی بیان شد و افزایش قانونمندی افراد در جامعه، افزایش حس ایثار و مسئولیت پذیری در جامعه، افزایش روحیه نشاط در جامعه و استحکام نظام اجتماعی که در قسمت آثار اجتماعی به آن اشاره شد.

منابع

قرآن کریم

۱. آیت اللهی، زهرا و دیگران، دانش خانواده و جمعیت، نشر معارف
۲. ربانی، رسول و وحید، فریدون، مبانی جامعه شناسی شهری، ناشر: سازمان سمت، ۱۳۹۸
۳. رفیع پور، فرامرز، آناتومی جامعه، ناشر: شرکت سهامی انتشار، ۱۴۰۲، ش
۴. طباطبائی، سید محمد حسین، تفسیر المیزان، ترجمه: سید محمدباقر موسوی همدانی، دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ پنجم، ۱۳۷۴، ش
۵. حائری قمی، ۱۳۶۹ق، ج ۲۰، ص ۵۸
۶. ر.ک: فولادی، ۱۳۹۰
۷. طبرسی، فضل، مکارم الخلاق، بیروت، دالحوراء، ۱۴۰۸ ه، ق
۸. عاملی، شیخ حرّ، وسائل الشیعة، تحقیق، تصحیح و نشر: مؤسسه آل البيت
۹. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، دار الحديث، قم، چاپ اول، ۱۴۲۹ه، ق
۱۰. متقی، حسام الدین، کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال، بیروت، مؤسسه الرساله، ۱۴۰۹ ه، ق
۱۱. مجلسی، محمدباقر، بحار الأنوار
۱۲. محدث نوری، مستدرک الوسائل، بیروت، مؤسسه آل البيت لاحیاء التراث، ۱۴۹۰ ه، ق
۱۳. مکارم شیرازی و سبحانی، بی تا، ص ۳۸۳
۱۴. نوری طبرسی، میرزا حسین، مستدرک الوسائل
۱۵. ویل دورانت، تاریخ فلسفه، ترجمه عباس زریاب، ناشر: انتشارات نگاه، ۱۹۲۶ م
۱۶. لوکاس، دیوید و میر، پاول، درآمدی بر مطالعات اجتماعی، مترجم: حسین محمودیان، ناشر: دانشگاه تهران، ۱۳۸۱ ه، ش

مقالات

۱. مقاله: آسیب های اخالقی کاهش جمعیت فرزندان، علی ملکوتی نیا، مبلغان، شماره ۱۸۱.
 ۲. ر.ک: مقاله بازدارنده ها و تسهیل کننده های اقتصادی و اجتماعی طلاق، دکتر محمد قدسی، دکتر اسماعیل بلالی و دکتر سعید عیسی زاده، نشریه جامعه شناسی و علوم اجتماعی، مطالعات راهبردی زنان، پاییز ۱۳۹۰ش، شماره ۵۳
 ۳. مقاله تأملی درباره خانواده تک فرزندی، بیل مک کین، ماهنامه سیاحت غرب، ج ۱۵، ص ۱۱۲.
- بیانات
۱. بیانات مقام معظم رهبری (حفظه الله) در جمع مسئولان جمعیت مامایی کشور، ۱۳۹۳/۲/۱۵.
 ۲. بیانات مقام معظم رهبری (حفظه الله) در حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۳/۱/۱ش.
 ۳. بیانات مقام معظم رهبری (حفظه الله) در تاریخ: ۱۳۹۳/۶/۱۳.